

ks. Kazimierz Dullak¹

Sprawowanie sakramentu bierzmowania

Wstęp

Przedmiotem niniejszego przedłożenia jest sprawowanie sakramentu bierzmowania. Na ten temat w obowiązującym zbiorze prawa powszechnego są zaledwie dwa kanony: 880 i następny. To, co zawiera Prawodawca powszechny w kodeksie, nie wyczerpuje zagadnienia, gdyż już w kan. 2 KPK pojawia się wyraźne zastrzeżenie: „Kodeks zazwyczaj nie określa obrzędów, jakie należy zachować w sprawowaniu czynności liturgicznych (...)”. Dlatego drugim podstawowym materiałem źródłowym dla podjętych rozważań są normy zawarte w *Obrzędach bierzmowania dostosowanych do zwyczajów diecezji polskich*². Do nich odwołuje się wprost treść przywołanego kanonu, mówiąc o przepisach zawartych „w zatwierdzonych księgach liturgicznych” (kan. 880 §1 KPK).

1. Rys teologiczno-historyczny

Człowiek, jako istota dynamiczna, został powołany do wielopłaszczyznowego rozwoju. Wzrost i dojrzewanie odnosi się także do życia religijnego. Zostaje ono zapoczątkowane przez chrzest, a umocnieniem i dopełnieniem chrztu jest przede wszystkim sakrament bierzmowania.

Neofici przez chrzest otrzymują odpuszczenie grzechów, przybranie za dzieci Boże oraz znamię Chrystusa, przez którego zostają włączeni do Kościoła i stają się uczestnikami kapłaństwa Chrystusowego. Przez bierzmowanie otrzymany Duch Święty umacnia ich w szczególny sposób, a naznaczeni znamieniem tego sakramentu „w sposób doskonalszy wiążą się z Kościołem i w ten sposób jeszcze ściślej są zobowiązani, jako prawdziwi świadkowie

---

¹ ks. prof. US dr hab. Kazimierz Dullak – kapłan diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej, w 1995 r. ukończył studia na PWT w Poznaniu, uzyskując doktorat z teologii w zakresie prawa kanonicznego, następnie ukończył w 2001 r. WPK UKSW w Warszawie, uzyskując doktorat nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego, a w 2008 r. na tym samym wydziale przeprowadzono przewód habilitacyjny zwieńczony nadaniem tytułu doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego. Od 2009 r. profesor nadzwyczajny US. Jest kierownikiem Katedry Prawa Kanonicznego WT US, należy do Stowarzyszenia Kanonistów Polskich.

² Konferencja Episkopatu Polski, *Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 2004 (dalej: OB).

Chrystusa, do szerzenia i bronięcia wiary słowem i przykładem”³. Ten niezniszczalny charakter sakramentu, który otrzymują bierzmowani w czasie ceremonii, sprawia, że nie można tego sakramentu powtórzyć, przyjąć go ponownie⁴.

W przekazie biblijnym nie ma dowodu na to, że Chrystus ustanowił wyraźnie dwudzielność inicjacji. Jednak ustanawiając chrzest – jak wykazał rozwój historyczny – zawarł w inicjacji istotne dla chrześcijańskiej egzystencji napełnienie Duchem. Stosowany przy różnych okazjach przez Chrystusa zwyczaj nakładania rąk został przejęty przez apostołów. Skoro Kościół pierwotny rozwinął treść inicjacji na dwa czasowo i rytualnie wyodrębnione wydarzenia, można wnioskować, że czynił to po myśli Chrystusa. Dzięki temu bierzmowanie, uczestnicząc w treści oraz mocy zbawczej całego wtajemniczenia w misterium paschalnym, jest sakramentem z ustanowienia Chrystusa⁵.

Należy zauważyć, że chrzest i bierzmowanie stanowią jedną rzeczywistość, przyjmowaną w dwóch etapach⁶. Bierzmowanie przedłuża chrzest, a oba sakramenty włączają w Kościół, powoływany i kształtowany przez Ducha Świętego oraz posyłany przez tegoż Ducha w celu głoszenia Dobrej Nowiny o zbawieniu.

W bierzmowaniu Duch Święty przemienia przyjmujących w ludzi zdolnych do ożywiania innych w wierze. Nakłada na nich obowiązek dawania świadectwa o Bożym życiu, które zostało wcześniej udzielone w sakramencie chrztu. Zgodnie z myślą biskupa R. Coffy’ego, możemy powiedzieć, że „chrzest prowadzi nas do Kościoła jako do komunii ludzi z Osobami Boskimi, będącej dla nas Bożym Darem; bierzmowanie określa nasze miejsce w tym Kościele, będące zadaniem do wypełnienia”⁷.

Tworzenie się, a następnie rozwój liturgii sakramentu bierzmowania można, za B. Nadolskim, podzielić na trzy okresy: od *Traditio Apostolica* do czasów karolińskich, a następnie do *Pontyfikatu rzymskiego* z 1595 r. i kolejny okres do *Pontyfikatu rzymskiego (Ordo confirmationis)* z 1971 r.⁸

³ Tamże, s. 11-12; KK 11; Por. DM 11; Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja duszpasterska dotycząca sakramentu bierzmowania* (16.01.1975), nr 4, w: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966-1993*, Cz. Krakowiak, L. Adamowicz (red.), Lublin 1994, s. 29-35.

⁴ *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, nr 2, OB, s. 17.

⁵ B. Snela, *Bierzmowanie*, EK, t. 2, Lublin 1989, kol. 547; Por. Z. Pawłowicz, *Sakrament bierzmowania*, Gdańsk 1992, s. 6-9.

⁶ Por. J. P. Revel, *Uwieńczenie chrztu*, „Communio” 68 (1992), s. 20-43; A. Skowronek, *Sakramenty w ogólności. Chrzest. Bierzmowanie*, t. 1, Włocławek 1995, s. 209-213.

⁷ R. Coffy, *Sens bierzmowania w życiu chrześcijanina*, „Anamnesis” 15 (1997), s. 16.

⁸ B. Nadolski, *Liturgika. Sakramenty, sakramentalia, błogosławieństwa*, t. 3, Poznań 1992, s. 63-67. Autor prezentuje w oparciu o literaturę przedmiotu dokładny przebieg historyczny sprawowania sakramentu bierzmowania.

Zwróćmy na tym etapie uwagę jedynie na unormowania, które niósł ze sobą kodeks z 1917 r. w dziedzinie sprawowania obrzędu bierzmowania. Ten zbiór prawa wymienia elementy sakramentu bierzmowania, które od średniowiecza zwykło się nazywać materią i formą. W can. 780 CIC powiedziane jest, że bierzmowania należy udzielać przez włożenie ręki połączone z namaszczeniem bierzmowanego krzyżmem. Kolejny canon w §2 poleca, aby szafarz namaszczał bierzmowanego ręką wspartą na jego głowie. Poza tym, przytaczany zbiór prawa w can. 789 zawiera wzmiankę o pierwszym włożeniu rąk, z czego logicznie wynika, że podczas obrzędu bierzmowania mamy także *drugie włożenie rąk*⁹. Śledząc historię ksiąg liturgicznych, można zauważyć, że nie przykładano większej wagi do istnienia przepisu o indywidualnym wkładaniu ręki na każdego bierzmowanego. Przepis ten pojawił się za pontyfikatu Benedykta XIII (I poł. XVIII w.), następnie zniknął i ponownie ujrzał światło dzienne za papieża Leona XIII (przełom XIX i XX w.). Omawiana część rytu – indywidualne wkładanie rąk na przyjmującego bierzmowanie – został wpisana na marginesie *Pontyfikału*, a nie w zasadniczej części, czyli w rubrykach. I tak było do pontyfikatu papieża Jana XXIII, który zdecydował o zamieszczeniu przepisu zawartego w części marginesowej do zasadniczego rytu zamieszczonego w obowiązującym w Kościele rzymskim *Pontyfikale*. Przystępując do reformy obrzędów bierzmowania, należy zauważyć, że przepis o indywidualnym nakładaniu ręki obowiązywał zaledwie od paru lat. Stąd można było nie przypisywać mu większego znaczenia, albo nawet pominąć go zupełnie w sposób zamierzony.

2. Posoborowe dokumenty obowiązujące w Kościele powszechnym

Nas interesuje, w obecnym opracowaniu, stan aktualny i to, co na jego kształt wywarło znamienne piętno. Wobec tego sięgamy do Konstytucji o liturgii *Sacrosanctum concilium*, która w numerze 71 wyraźnie stawia wymóg, by obrzęd bierzmowania tak „poprawić, aby w sposób bardziej jasny ukazał ścisły związek tego sakramentu z całym wtajemniczeniem chrześcijańskim. Dlatego jest rzeczą stosowną, aby przyjęcie tego sakramentu było poprzedzone odnowieniem przyrzeczeń złożonych na chrzcie”¹⁰.

Nauka *Vaticanum II* znalazła odzwierciedlenie w opracowanym przez Kongregację Kultu Bożego *Obrzędzie bierzmowania*¹¹ który ukazał się 22 sierpnia 1971 r. jako osobna część *Pontificalae Romanum*. Został on zatwierdzony przez Pawła VI Konstytucją apostolską *Divinae consortium naturae*¹². Papież zapowiada w niej wprowadzenie przełomowej decyzji. Czytamy tam m.in.: „aby

⁹ Por. M. Pastuszko, *Sakrament bierzmowania (kanony 879-896)*, Kielce 2005, s. 67-73.

¹⁰ Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 65.

¹¹ Zob. T. Pawluk, *Bierzmowanie w świetle postanowień Soboru Watykańskiego II i posoborowego prawa kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 1-2 (1977), s. 186-191.

¹² Paweł VI, *Konstytucja apostolska o sakramencie bierzmowania* (15.08.1971), OB, s. 9-16.

odnowienie obrzędów bierzmowania objęło także istotę obrzędu sakramentalnego, naszą najwyższą powagą Apostolską postanawiamy, by w przyszłości w Kościele łacińskim zachowano następującą zasadę: Sakramentu bierzmowania udziela się przez namaszczenie krzyżem na czole, którego dokonuje się z włożeniem ręki i przez słowa: „Przyjmij znamię daru Ducha Świętego” (OB, s.15)¹³.

Zawarte wyżej słowa mówiące o geście włożenia ręki: *impositio manuum quae fit super confirmandos*, dotyczą innego niż uprzednie nałożenia rąk podczas modlitwy celebrans¹⁴. O tym wcześniejszym nałożeniu rąk mówi wyrażnie sam Papież, że „nie należy do istoty obrzędu sakramentalnego, trzeba je wysoko cenić, ponieważ należy do całości tego obrzędu i przyczynia się do pełniejszego jego zrozumienia. Jasne jest, że to poprzedzające włożenie rąk różni się od włożenia ręki, jakie łączy się z namaszczeniem krzyżem na czole” (OB, s.16), dokonywane wyłącznie palcem szafarza, co jest niezbędne dla ważności sakramentu¹⁵. We *Wprowadzeniu teologicznym i pastoralnym* pojawia się dopowiedzenie, iż włożenie rąk z modlitwą „Boże wszechmogący”, „nie jest konieczne do ważnego udzielenia sakramentu”, ale kapłani, którzy wspierają głównego szafarza w udzielaniu sakramentu, razem z nim wyciągają ręce nad kandydatami, nie jednak nie mówią – zachowują milczenie (OB, s.21). Krzyżmo, którym posługuje się szafarz podczas liturgii bierzmowania, powinno być konsekrowane przez biskupa, chociażby szafarzem był prezbiter (kan. 880 §2 KPK). Nic więc dziwnego, że to zdanie wstawione: *quae fit manus compositione* (jaki jest skład), stało się przedmiotem ostrej dyskusji naukowej¹⁶. Papież nie używa terminów: materia i forma sakramentu, lecz „istota sakramentu” – *ritus sacramentalis essentia*¹⁷. Należy zauważyć, że przytoczone zarządzenie

¹³ „Accipe signaculum doni Spiritus Sancti“. Zob. E. Szafronowski, *Zasady sprawowania sakramentu bierzmowania*, w: *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, J. Kudasiewicz (red.), Warszawa 1981, s. 182-192.

¹⁴ Por. M. Pastuszko, *Obrzędy sakramentu bierzmowania*, „Prawo Kanoniczne” 3-4 (1981), s. 77 i nast.

¹⁵ Ponieważ pojawiły się wątpliwości w interpretacji Konstytucji Pawła VI, zadano pytanie Papieskiej Komisji Interpretacji Dokumentów Soboru Watykańskiego II: Czy szafarz bierzmowania powinien położyć wyciągniętą rękę na głowę bierzowanego, gdy dokonuje namaszczenia, czy też wystarczy samo namaszczenie krzyżem, dokonane palcem. Odpowiedź na pierwszy człon pytania była negatywna, na drugi zaś pozytywna, z dołączonym wyjaśnieniem: uczynione w ten sposób namaszczenie krzyżem wyraża wystarczająco nałożenie ręki; w: AAS 64 (1972), s. 526.

¹⁶ Por. H.J. Auf der Maur, *Uncitio quae fit manus impositione*, w: *Zeichen des Glaubens. Studien zu Taufe und Firmung (FS Fischer)*, H.J. Auf der Maura, B. Kleinheyder (red.), Einsiedeln 1972, s. 29-34.

¹⁷ J. Zerndl, *Die Theologie der Firmung in der Vorbereitung und in der Akten des Zweiten Vatikanischen Konzils*, Paderborn 1986, s. 91-95; Zob. H. Vorgrimler, *Sacramententheologie*, Düsseldorf 1987, s. 148-150.

papieskie jest właściwie pierwszym tego rodzaju w historii Kościoła¹⁸. Sformułowanie, o którym mówimy, nie ma jednak charakteru dogmatycznego, niemniej określa autorytatywnie obowiązujący na przyszłość sposób sprawowania sakramentu bierzmowania. Powyższe zarządzenie znalazło swoje odzwierciedlenie w kan. 880 Kodeksu Jana Pawła II: „Sakrament bierzmowania jest udzielany przez namaszczenie krzyżmem na czole, a dokonuje się go przez nałożenie ręki i wypowiedzenie przypisanych słów zawartych w zatwierdzonych księgach liturgicznych”.

3. Uszczegóławiające dokumenty obowiązujące na terenie Polski

Obowiązująca od 1975 r. *Instrukcja duszpasterska dotycząca sakramentu bierzmowania* wydana przez Konferencję Episkopatu Polski porusza spektrum spraw związanych z bierzmowaniem, począwszy od przygotowania, aż po odnotowanie tego faktu.

Wśród zagadnień korespondujących z niniejszą tematyką jest zaprezentowanie porządku liturgicznego ceremonii sprawowania sakramentu bierzmowania w czasie Mszy św. jak i poza Mszą św. W pierwszej wersji pojawia się: 1/ przedstawienie kandydatów do bierzmowania; 2/ homilia biskupa; 3/ odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych; 4/ włożenie rąk z modlitwą o dary Ducha Świętego; 5/ namaszczenie krzyżmem św.; 6/ specjalna modlitwa powszechna; 7/ na zakończenie uroczyste błogosławieństwo. W drugiej wersji po pieśni i modlitwie wstępnej ma miejsce Liturgia Słowa i następnie liturgia sakramentu. Po modlitwie powszechnej odmawia się Modlitwę Pańską i udziela się uroczystego błogosławieństwa¹⁹. Tak zaprezentowany schemat ma również swoje odzwierciedlenie, w obowiązującym na terenie Kościoła objętym pasterską troską Konferencji Episkopatu Polski, w *Obrzędzie bierzmowania* obowiązującym od 2004 r. Mamy w tym zbiorze w poszczególnych rozdziałach: *Obrzędy bierzmowania w czasie Mszy św.* (s.27-41), *Obrzędy bierzmowania poza Mszą św.* (42-53), *Bierzmowanie udzielane przez szafarza nadzwyczajnego* (s.54) oraz *Bierzmowanie chorego w niebezpieczeństwie śmierci* (s. 55-56). Rozdział I jest najszczegółowiej opisany i wyjaśniony, kolejne w wielu miejscach odnoszą się do niego. Tak się dzieje z racji preferencyjnego miejsca, które zajmuje bierzmowanie udzielane podczas sprawowanej Eucharystii. We *Wprowadzeniu teologicznym i pastoralnym* w nr 13 czytamy bowiem: „Bierzmowania udziela się zwykle w czasie Mszy św., aby jaśniej ukazał się ścisły związek tego sakramentu z całym wtajemniczeniem chrześcijańskim, które osiąga szczyt w przyjęciu Ciała i Krwi Chrystusa. Dlatego właśnie bierzmowa-

¹⁸ Por. *Breviarium fidei*, S. Głowa, I. Bieda (red.), Poznań 1988 s. 376-284; W poszczególnych dokumentach jest mowa o istocie tego sakramentu, materii i formie, szafarzu, skutku i podmiocie bierzmowania.

¹⁹ *Instrukcja* nr 8-9.

ni uczestniczą w Eucharystii, przez którą ich wtajemniczenie chrześcijańskie zostaje dopełnione”. Wskazane jest, by szafarz bierzmowania sam celebrował Eucharystię lub koncelebrował zwłaszcza z kapłanami, którzy razem z nim udzielać będą bierzmowania. Gdyby z różnych powodów było to niemożliwe, „wypada, aby biskup przewodniczył liturgii słowa, spełniając to wszystko, co zwykle należy do celebransa i na końcu Mszy udzielił błogosławieństwa” (tamże).

Inaczej sytuacja wygląda wówczas, gdy łaski bierzmowania mają dostąpić dzieci, które jeszcze nie przyjęły Eucharystii i po raz pierwszy przyjmą Komunię Świętą w późniejszym czasie, wówczas należy udzielać bierzmowania poza sprawowaniem Mszy św. (tamże).

Bez względu na to, czy obrzęd bierzmowania jest sprawowany w czasie Mszy św., czy poza nią, należy dbać o to, aby obrzędy miały charakter świąteczny i uroczysty ze względu na ich znaczenie dla Kościoła lokalnego. Osiąga się to przede wszystkim przez wspólny udział wszystkich kandydatów w obrzędach. Na tę uroczystość należy zaprosić całą Wspólnotę partykularną, której przedstawicielami są rodziny bierzmowanych i inni tworzący Kościół parafialny²⁰.

Przytoczę jeszcze jedną kwestię, imię bierzmowanego. O tym nie było mowy, gdy przytaczałem dokumenty ogólnokościelne, ale w instrukcji Episkopatu Polski o bierzmowaniu dostrzeżono ten szczegół. „Na podstawie starodawnego zwyczaju polskiego, kandydat może wybrać sobie patrona bierzmowania” (nr 11). Warto zwrócić uwagę na to, że „kandydat może”, co wyraźnie suponuje, że nie musi wybierać kolejnego patrona. Myślą przewodnią w ewentualnym doborze patrona jest dotychczasowy brak, związany z imieniem, które nie zostało wpisane do katalogu świętych czy błogosławionych. Gdy jednak przystępujący do sakramentu bierzmowania nosi imię związane z osobą wyniesioną na ołtarze, wówczas w sposób fakultatywny przybiera kolejne imię, a tym samym zaprasza kolejnego orędownika do opieki nad nim.

To co nas wszystkich obowiązuje, mimo bardzo małej popularyzacji, to regulacje I Polskiego Synodu Plenarnego. Synod podjął się oceny istniejącej dotychczas praktyki przygotowania, a następnie przebiegu samej uroczystości bierzmowania. Zwraca uwagę na coraz częściej pojawiające się problemy dotyczące wspomnianej dziedziny. Jednym z nich jest niezwracanie uwagi przez duszpasterzy na zalecenia Episkopatu Polski²¹, „aby grupa bierzmowanych nie przekraczała 250 osób”²². Innym problemem wspomnianym w dokumencie synodu plenarnego jest rzadko uwzględniany w przygotowaniu do bierzmowania udział świeckich uczestniczących w życiu parafii, w grupach apostołskich i modlitewnych oraz w stowarzyszeniach kościelnych²³. Konsekwencją takiego

²⁰ *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, nr 4.

²¹ *Instrukcja* nr 7.

²² *Drugi Polski Synod Plenarny*, Warszawa 1999, st. 63, s. 173.

²³ Tamże.

stanu rzeczy jest to, że młodzi ludzie w sposób niedostateczny poznają istniejące w miejscowej parafii wspólnoty i ruchy apostołskie oraz modlitewne²⁴.

4. Ważność i godziwość dotycząca bierzmowania

Mając na uwadze sprawowanie sakramentu bierzmowania, należy jeszcze poruszyć kwestię ważności lub nieważności. Co może wpłynąć na to, że sakrament ten nie będzie ważnie udzielony? Obowiązujący KPK stwierdza, iż zdatnym do przyjęcia bierzmowania (podmiot) jest ochrzczony, który wcześniej nie przyjął tego sakramentu²⁵. Dlatego znany kanonista Tadeusz Pawluk zauważa, że ani wiek, ani zdolność używania rozumu, ani inne przymioty, oprócz spełnienia powyższego warunku, nie są wymagane do ważności bierzmowania²⁶. W przypadku pojawienia się wątpliwości czy dana osoba w ogóle przyjęła sakrament bierzmowania lub czy przyjęła go ważnie, należy udzielić go warunkowo²⁷.

Ze strony szafarza, czy bierzmowanie może być udzielone w sposób nieważny? Biskup jako zwyczajny szafarz bierzmowania, udzielając tego sakramentu, zawsze sprawuje swoją posługę w sposób ważny. Nie potrzebuje on do tego żadnego upoważnienia. Jego uprawnienie nie zamyka się w ramach jednej diecezji, poza obszarem diecezji, w której ma jurysdykcję, również ważnie bierzmuje. Taka sytuacja może powodować jednak niegodziwość sprawowanego sakramentu. Chodzi bowiem m.in. o sytuację, w której właściwy biskup diecezji zastrzegł sobie sprawowanie sakramentu bierzmowania przez innych biskupów czy pozostałych szafarzy.

Biorąc pod uwagę materię używaną do sprawowania bierzmowania, do ważności poświęcenie oleju jest zarezerwowane biskupowi. O ile prezbiter ma upoważnienie od Stolicy Apostolskiej do bierzmowania, to czy może poświęcić krzyżmo? – raczej tak, a czy w niebezpieczeństwie utraty życia, chcąc bierzmować, prezbiter może poświęcić oleje? – tu pojawia się poważna wątpliwość. Materia dalsza: włożenie ręki. Nieważnie udzieliłby bierzmowania ktoś, kto posłużyłby się szczypcami, prętem lub czymś innym, a nie palcem dokonałby namaszczenia czoła kandydata. Nie ma znaczenia, którą ręką czy palcem szafarz namaszcza czoło bierzmowanego²⁸.

Forma i jej wpływ na ważność sakramentu. Użycie innej formy niż zawartej w księdze liturgicznej zatwierdzonej przez Stolicę Apostolską może skutkować

²⁴ Tamże, st.11, s. 179.

²⁵ Kan. 889 §1 KPK; KKK nr 1317.

²⁶ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. 2, Olsztyn 1986, s. 375.

²⁷ Z. Janczewski, *Ważność sprawowania sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego uzdrowienia i święceń w porządku prawnym Kościoła katolickiego*, Warszawa 2011, s. 78-79.

²⁸ Tamże, s. 178-179.

nieważnością sakramentu bierzmowania, o ile w sposób istotny odbiega ona od wymaganej formuły liturgicznej. Niewypowiedzenie imienia lub imion w istocie nie zmienia formuły i nie przyczynia się do nieważności sakramentu²⁹.

5. Świadek bierzmowania

Kodeks Jana Pawła II bardzo zwięźle określa rolę świadka i kim może być pełniący ten obowiązek. Kan. 892 określa jego zadanie: „Wedle możliwości bierzmowanemu powinien towarzyszyć świadek (*patrinus*), który ma troszczyć się, ażeby bierzmowany postępował jako prawdziwy świadek Chrystusa i wiernie wypełniał obowiązki związane z tym sakramentem”. I zaraz kolejny kanon: „§1. Ten może spełniać zadanie świadka, kto wypełnia warunki określone w kan. 874. §2. Wypada, aby świadkiem był ktoś z chrzestnych bierzmowanego”.

Sformułowanie *de patrinis* (świadkowie) użyte zostało również w odniesieniu do chrzestnych. Widać tym samym związek obu sakramentów i osób, które powinny towarzyszyć komuś, kto jest na drodze wtajemniczenia chrześcijańskiego. Jak przy chrzcie, tak i przy bierzmowaniu, nie chodzi o osobę, która jedynie spełni rolę zaświadczonego o zdarzeniu, o zaistniałym fakcie (*testis – świadek*)³⁰, ale o zadanie *duchowego ojca/matki* bierzmowanego³¹. Tu chodzi o to, by inspirował bierzmowanego do tego, by postępował jako prawdziwy świadek Chrystusa i wiernie spełniał obowiązki wynikające z przyjęcia tego sakramentu. Na związek między osobą chrzestnego i świadka bierzmowania wskazuje też kolejny kanon w §1 – świadkiem może być ktoś, kto spełnia warunki określone dla chrzestnego. O jakie chodzi? Kan. 874 taksatywnie je wylicza: 1/ jest wyznaczony przez przyjmującego chrzest, albo jego rodziców lub opiekunów, albo proboszcza lub szafarza, a jednocześnie posiada ku temu kwalifikacje i ma wolę pełnienia tego zadania; 2/ ukończył 16 lat (ewentualnie określono niższy wiek lub dopuszczono wyjątek wobec konkretnej osoby); 3/ jest katolikiem bierzmowanym, który przyjął Eucharystię oraz prowadził życie zgodne z wiarą i odpowiadające funkcji, jaką ma pełnić; 4/ jest wolny od kar; 5/ nie jest ojcem lub matką przyjmującego chrzest³². Jakby tego było mało,

²⁹ Tamże, s. 234.

³⁰ P. Majer, *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 678-679.

³¹ W. Góralski (inni), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2, Pallottinum 2011, s. 79-81.

³² Z tymi jasno sprecyzowanymi wymogami stawianymi chrzestnym, jak również świadkom bierzmowania, nie najlepiej korespondują wybiórczo potraktowane wymogi, zamieszczone we *Wprowadzeniu teologicznym i pastoralnym* w nr. 6: „Duszpasterze nich troszczą się o to, aby świadek bierzmowania, wybrany przez kandydata lub jego rodziców, był duchowo przygotowany do tej funkcji oraz odznaczał się następującymi przymiotami: a) był wystarczająco dojrzały do spełnienia tego zadania; b) należał do Kościoła katolickiego i przyjął trzy sakramenty wtajemniczenia: chrzest, bierzmowanie i Eucharystię; c) nie był wykluczony przez prawo od spełniania czynności świadka bierzmowania”.

Prawodawca powszechny w §2 kan. 893 stwierdza: „Wypada, aby świadkiem był ktoś z chrzestnych bierzmowanego”.

Tak prezentują się unormowania kodeksowe. Instrukcja Episkopatu Polski nt. bierzmowania z 1975 r. zachęca do tego, by dla chłopców świadkiem bierzmowania byli ojcowie chrzestni, a dla dziewcząt matki chrzestne. „Postulatu tego nie można stawiać bezwzględnie. Obecne przepisy dopuszczają na świadka bierzmowania także osobę płci odmiennej³³. *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne* do księgi obrzędów implikuje świadkowi konkretne zadania: „przygotowuje ich do przyjęcia sakramentu, przedstawia szafarzowi bierzmowania do namaszczenia krzyżmem, a potem pomaga w wiernym wypełnianiu przyrzeczeń złożonych na chrzcie (...)” (nr 5). Mowa tu również o tym, by tego odpowiedzialnego zadania podejmował się w dalszym ciągu chrzestny bierzmowanego, o ile nic nie stoi na przeszkodzie. Pojawia się nawet sugestia „także rodzice mogą osobiście przedstawiać swoje dzieci do bierzmowania” (tamże). Zestawiając treść tego zapisu z tym, co wyżej zostało powiedziane w pkt. ostatnim - piątym o warunkach dotyczących chrzestnego, a tym samym świadka bierzmowania, nie należy brać pod uwagę wskazania, które stoi w sprzeczności z normą prawną. Chodzi bowiem o kategoryzację norm prawnych.

Zakończenie

Ostatnim synodem diecezjalnym, który zakończył się wydaniem końcowych aktów prawnych, jest *Pierwszy Synod Diecezji Toruńskiej*. Biskup Toruński zaznacza m.in. że młodzieży z parafii mniejszych, w których nie ma co roku bierzmowania, należy umożliwić przyjęcie sakramentu bierzmowania w ramach dekanatu pod koniec ostatniego roku nauki w gimnazjum³⁴. Inna, doprecyzowana przez synod kwestia to imię; „kandydat do bierzmowania zachowuje imię chrzcielne (pierwsze lub drugie). Gdy nie ma patrona z chrztu św., może sobie wybrać imię świętego, który będzie dla niego wzorem życia i świętości”³⁵.

Po przeprowadzonej kwerendzie dokumentów o charakterze powszechnym, jak i partykularnym o zasięgu ogólnokrajowym, można wyciągnąć wnioski, które sprowadzają się do stwierdzenia, iż dużo w dziedzinie sprawowania sakramentów, w tym bierzmowania, podejmowano inicjatyw będących odpowiedzią na wezwania ostatniego soboru. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych wydano instrukcję, pojawiły się wskazania kodeksowe oraz indykcje kongregacji. W konsekwencji prawodawcy diecezjalni przybliżali unormowania swoim wiernym czy przez dokumenty synodów diecezjalnych, czy przez szczegółowe akty prawne. Zasadniczo nie ma w nich innowacji, a stanowią one

³³ Instrukcja nr 6.

³⁴ *Pierwszy Synod Diecezji Toruńskiej*, Toruń 2011, st. 276 §3, s. 88.

³⁵ Tamże, st. 277, s. 88.

jedynie doprecyzowanie kwestii poruszanych w dokumentach o charakterze ogólniejszym.

Summary

The subject of this presentation is celebrating of the sacrament of confirmation. There are two canons only at the Code of Canon Law referring to this sacrament: 880 and the following. What is enclosed by the Legislator at the Code does not exhaust the whole matter, as at the canon # 2 of CCL there already appears an explicit reservation: "For the most part of the Code does not define the rites which are to be observed in celebrating liturgical actions". That is why the basic second resources of this analysis are the norms included in *Confirmation rite applied to the customs of the dioceses in Poland*.

What needs to be paid attention at in celebration of this sacrament is individual imposition of the hand with simultaneous words prescribed in the approved liturgical books and anointing with chrism on the forehead of the candidate.